

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Syöpäjärjestöt kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta liittyen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun asetukseen. Perusterveydenhuollon maksuja korotettaisiin pääsääntöisesti 22,5 prosentilla ja erikoissairaanhoidon maksuja pääsääntöisesti 45 prosentilla. Ehdotuksen tavoitteena on asiakasmaksujen enimmäismääriä korottamalla sopeuttaa julkista taloutta yhteensä 150 miljoonalla eurolla vuoden 2025 alusta alkaen.

Syöpäjärjestöt ei kannata asiakasmaksujen korotusta, eikä pidä sitä maltillisena tai oikeudenmukaisena. Päinvastoin, korotus kohdentuu erityisesti pienituloisiin ja sairaisiin – samaan väestönosaan, jonka toimeentuloa on viime aikoina leikattu monin eri tavoin. Moni sosiaaliturvajärjestelmään tullut ja valmistelussa oleva muutos vaikuttaa keskeisesti pienituloisten pitkäaikaissairaiden elämään ja arkeen, mutta asiakasmaksujen vaikutuksia käsitellään perustelumuiotiossa ikään kuin työttömyysturvaan, asumistukeen, sairauspäivärahaan ym. tehtyä leikkauksia ja kiristyksiä ei olisi tehty. Kokonaisvaikutusten arvio puuttuu. Perustelumuiotiossa tunnistetaan kuitenkin mahdollisuus siihen, että niiden asiakkaiden, joille voisi seurata vaikeuksia selviytyä asiakasmaksuista, määrä kasvaa. Samoin tunnistetaan mahdollisuus siihen, että toimeentulotuen tai ulosottojen määrä kasvaa.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut, että perustuslain 19 §:n 3 momenttiin kiinnittyvät sosiaali- ja terveyspalveluista perittävät asiakasmaksut eivät suuruudellaan saa siirtää palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin (ks. PeVL 8/1999 vp, s. 2/I ja PeVL 39/1996 vp, s. 2/I) ja PeVL 10/2009 vp). Lisäksi perustuslakivaliokunta on todennut, että asiakasmaksut eivät saa johtaa siihen, että niitä tarvitsevat joutuvat turvautumaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen toimeentuloturvaan (PeVL 10/2009 vp ja PeVL 21/2016 vp). Asiakasmaksujen alentaminen tai perimättä jättäminen tulee siten olla ensisijaista suhteessa toimeentulotukeen, joka on luonteeltaan viimesijainen ja väliaikainen taloudellinen tuki.

Asetuksen perustelumuistio ei tarkastele sitä, millainen asiakasmaksua Suomi on jo nykyisin (esim. kansainvälisesti verrattuna OECD:n ja WHO:n katsausten valossa). Kotitalouksien terveysmenoja tarkastelussa on havaittu, että ns. katastrofaaliset terveysmenot ovat Suomessa yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa tai Länsi-Euroopassa, ts. täällä terveysmenot ovat hyvin korkeat suhteessa kotitalouden maksukykyyn. Katastrofaalisia terveysmenot ovat erityisesti ikääntyneille, pitkäaikaistyöttömille sekä työkyvyttömyyseläkkeellä oleville. Asiakasmaksujen ja muiden sairauksista johtuvien kulujen vaikutus on jo nyt ihmisiä merkittävästi köyhdyttävä, pakottaen pienituloiset ja sairaat tekemään valintoja terveydenhuollosta ja lääkkeitä johtuvien kulujen ja muiden välttämättömien kulujen välillä.

Julkisten terveyspalvelujen asiakasmaksut ja niihin tehdyt muutokset kohdistuvat yleisemmin pienituloisiin kuin suurituloisiin kotitalouksiin. Joka kymmenes syöpä todetaan 85 vuotta täyttäneillä ja syöpätapausmäärän nopea kasvu ikääntyneessä väestössä on väistämätöntä. Valtaosa syöpään sairastuneista on vanhuuseläkkeellä. Työikäisenä sairastuneet ovat lähes aina pitkällä sairauslomalla, ja Suomen Syöpäpotilaat ry:n vuonna 2019 toteuttaman Syöpä ja työelämä -kyselyn perusteella 276 vastaajasta 75 % raportoi tulojensa laskeneen syöpään sairastumisen myötä.

Syöpäpotilaiden näkökulmasta asiakasmaksujen korotus vaikeuttaa hyvää syövänhoitoa kahdesta eri suunnasta: se nostaa kynnystä hakeutua ajoissa perusterveydenhuollon asiakkaaksi syöpäepäilyn vahvistamiseksi ja hoitoon pääsemiseksi, ja toisaalta vaikeuttaa myös hoitoon sitoutumista erikoissairaanhoidon puolella. Syövänhoito vaatii lukuisia tutkimus-, hoito- ja seurantakäyntejä erikoissairaanhoidossa, joissakin tapauksissa ihmisen koko elämän ajan. Suomen köyhyydenvastaisen verkoston kyselyssä (EANP 2020) todetaan, että sairauden hoidosta aiheutuvat erilaiset kustannukset tuottavat monille ihmisille ja perheille taloudellista ahdinkoa sekä velkaantumista, jopa luottotietojen menettämistä. Ulosotossa olevien sosiaali- ja terveyspalvelumaksujen määrät ovat viime vuosikymmenen aikana lähes kaksinkertaistuneet. Vuonna 2023 lähes 440 000 sosiaali- ja terveydenhuollon ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksua meni ulosottoon (Soste 2024).

Asiakasmaksujen perimättä jättäminen ei ole tunnettu vaihtoehto ja toteutuu harvoin. Hyvinvointialueilla ei ole myöskään kannustimia jättää asiakasmaksuja perimättä. Hyvinvointialue voi halutessaan tehdä päätöksen siitä, että se alentaa myös terveydenhuollon tasasuuruksia maksuja, mutta sen ei ole asiakasmaksulain nojalla pakko niin tehdä. Vapaavalintaisuuden seurauksena vain harva hyvinvointialue on tehnyt päätöksen terveydenhuollon tasamaksujen alentamisesta.

Asiakasmaksut tuovat vain hyvin marginaalisen osan terveydenhuollon rahoituksesta, mutta vaikuttavat suuresti terveyden tasa-arvoon ja välttämättömien terveydenhuollon palveluiden saatavuuteen.

Juha Pekka Turunen, pääsihteeri, Syöpäjärjestöt

Eeva Ollila, ylilääkäri, Syöpäjärjestöt

Lisätiedot:

Sarianne Hartonen, yhteiskuntasuhdepäällikkö, Syöpäjärjestöt, sarianne.hartonen@cancer.fi, 050-3296052

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltyinä:

- Lääkärinlausunnot ajokorttia varten
- Lääkärinlausunnot aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Hartonen Sarianne
Syöpäjärjestöt